

установ, організацій різних форм власності якихось серйозних дисциплінарних наслідків [11, 95].

Отже, інститут дисциплінарної відповідальності, який є доволі ефективним видом відповідальності в системі юридичної відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд України, потребує більш активного застосування, зокрема найбільш суворого адміністративного стягнення – звільнення.

Список використаних джерел:

1. *Про Програму* перспективного розвитку заповідної справи в Україні («Заповідники»). Постанова Верховної Ради України від 22 вересня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №48. – Ст. 430.
2. *Про природно-заповідний фонд* України. Закон України від 16 червня 1992 р. // ВВРУ. – 1992. – №34. – Ст. 502.
3. *Такси для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах території та об'єктів природно-заповідного фонду України*. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 квітня 1998 р. № 521. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 18. – С. 55–80.

4. *Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення адміністративної відповідальності у вигляді штрафу*. Закон України від 7 лютого 1997 р. // Голос України. – 1997. – 18 березня. – № 47 (1547).

5. *Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення*. Закон України від 5 квітня 2001 р. // Урядовий кур'єр. – 23 травня 2001. – № 89.

6. *Про внесення зміни до статті 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення*. Закон України від 26 грудня 2002 р. // Урядовий кур'єр. – 29 січня 2003 р. – № 17.

7. *Кримінальний кодекс* України від 5 квітня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920.

8. *Кодекс законів про працю* України від 10 грудня 1971 р. // ВВР УРСР. – 1971. – Додаток до № 50. – Ст. 375. (із змінами та доповненнями).

9. *Прокопенко В.І.* Трудове право України: підручник / В.І. Прокопенко. – Харків: Консул, 1998. – 480 с.

10. *Андрейцев В.І.* Екологічне право: Курс лекцій в схемах: Загальна частина / В.І. Андрейцев. – К.: Вентурі, 1996. – 208 с.

11. *Костицький В.* Лісове право України / Василь Костицький. – К.: Нічлава, 1999. – 164 с.

І.А. КУЯН,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
(Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України)*

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВО НА СТРАЙК ЯК ФОРМУ ПРОЯВУ НАРОДНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

На початку 21 століття переважна більшість держав світу відчула негативні наслідки глобалізаційного процесу, що найбільше виявилися в економічній та фінансовій кризах. Зазначені явища сприяли активізації страйкового руху навіть у стабільних державах з високим рівнем економіки і доходів населення. В Інтернеті рясніють повідомлення різних інформаційних агенцій

про загальнонаціональні страйки у Великій Британії, Греції, Італії, Ізраїлі. В різних державах страйки все частіше починають використовуватись не тільки як засіб вирішення колективного трудового спору та впливу на роботодавця, і вимоги протестуючих часто не обмежуються питаннями підвищення заробітної плати чи покращення умов праці і збільшення соціальних гарантій. На порядку

денному у сучасних страйкарів поставлено питання соціальної політики, ефективності роботи національних урядів, змісту антикризових реформ, а страйк виступає засобом впливу на органи державної влади. Такий багатий емпіричний матеріал зумовлює необхідність ще раз звернути увагу на страйк як засіб захисту економічних і соціальних прав людини та дослідити його правову природу.

Право на страйк відноситься до «другого покоління» прав людини, що в теорії конституційного права іменуються як «економічні, соціальні і культурні права і свободи».

Право на страйк визнається рядом міжнародних документів. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.) прямо закріплює право на страйк за умови здійснення його у відповідності з законами кожної країни. (ст. 8 п. «d»). Європейська соціальна хартія дозволяє тлумачити право на страйк виходячи з права на об'єднання для захисту соціальних та економічних інтересів (ст. 5). Ще раніше можна згадати Конвенцію МОТ про свободу асоціації за захист права на організацію від 09.09.1948 р. № 87, статті якої встановлюють загальний принцип та правові засади права на страйк.

Положення про право на страйк містяться в конституціях ряду держав, але існують різні моделі закріплення такого права. Найповніше право на страйк викладено в конституціях постсоціалістичних держав СНД (Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови, Російської Федерації, України), Центральної та Східної Європи (Болгарії, Румунії, Македонії, Словаччини, Словенії, Хорватії, Чехії), а також окремих держав Західної Європи (Іспанії, Португалії, Франції, Швейцарії). Воно має позитивне формулювання і викладене як таке, що визнається (гарантується). У конституціях ряду держав право на страйк прямо не визначено, натомість, воно може бути виведено з конституційних положень про право на об'єднання, на свободу асоціації, право на колективні дії, право на колективні трудові суперечки чи переговори і визнається опосередковано (Австрія, Німеччина, Бельгія, Швеція, Канада, Японія).

Конституційні акти ряду держав взагалі не містять будь-якої згадки про страйк (США, Великобританія, Нова Зеландія, Нідерланди),

що не означає їх абсолютної заборони, принаймні з огляду на те, що в демократичних державах для громадян діє принцип «дозволено все, що прямо не заборонено законом». Але основним аргументом легальності і легітимності страйку в будь-якій демократичній державі є та обставина, що право на страйк органічно витікає із природи народного суверенітету. Як відомо, народний суверенітет означає верховенство народу як джерела і носія влади, його природне право самому вирішувати свою долю, брати участь у формуванні політики держави і контролювати діяльність органів державної влади. Вищим проявом народного суверенітету є право народу на опір насильству і пригніченню. Форму прояву такого права Конституція України визначає ряді статей, зокрема, в статтях 27 і 55, які дають право кожному захищати будь-якими не забороненими законом засобами свої права і свободи від порушень і протиправних посягань, і, особливо, в статті 44, що закріплює право на страйк для захисту працюючими своїх економічних і соціальних інтересів. Як раз природне право народу на опір насильству і пригніченню, що органічно витікає з властивості народу самому вирішувати свою долю, визнає той факт, що навіть коли в конституції держави не має прямого закріплення права на страйк, таке право завжди є у народу як прояв народного суверенітету.

Порядок здійснення права на страйк в Україні регламентовано Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» [1]. Зазначений Закон визначає страйк як тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками (невихід на роботу, невиконання своїх трудових обов'язків) підприємства, установи, організації (структурного підрозділу) з метою вирішення колективного трудового спору (конфлікту). Страйк застосовується як крайній засіб (коли всі інші можливості вичерпано) вирішення колективного трудового спору (конфлікту) у зв'язку з відмовою власника або уповноваженого ним органу (представника) задовольнити вимоги найманих працівників або уповноваженого ними органу, профспілки, об'єднання профспілок чи уповноваженого нею (ними) органу. В свою чергу, колективний трудовий спір

(конфлікт) – це розбіжності, що виникли між сторонами соціально-трудових відносин, щодо: а) встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту; б) укладення чи зміни колективного договору, угоди; в) виконання колективного договору, угоди або окремих їх положень; г) невиконання вимог законодавства про працю.

Світова практика показує, що страйки можуть мати місце на будь-яких підприємствах чи в організаціях за наявності колективних трудових конфліктів, незалежно від стану розвитку економіки держави. Разом з цим світова економічна криза значно сприяє інтенсифікації страйкового руху. Особливістю сучасного етапу страйкового руху є те, що цей захід все частіше починає використовуватись не просто в якості засобу вирішення колективного трудового спору та впливу на роботодавця, а як справедливо підмічено дослідниками, також як засобу впливу на органи державної влади [2].

Зазначене дозволяє вказати припущення, що страйк може бути не лише засобом вирішення трудових спорів, але й формою волевиявлення громадян. Таке припущення справедливе, в першу чергу, для загально національних страйків і підтверджується тим, що страйк може супроводжуватись проведенням зборів, мітингів, пікетів за межами підприємства (а у випадках проведення страйків в масштабах держави, – як правило, так і буває). Але це формальний бік справи. А з точки зору загальної змістовної характеристики загальнонаціональний страйк може бути як засобом вирішення соціальних та економічних інтересів (у більш вузькому смислі, – засіб вирішення колективного трудового спору), так і формою протесту, – безпосереднього волевиявлення громадян. В цьому зв'язку постає питання про політичний страйк як форму безпосередньої демократії. Питання є актуальним з огляду на те, що згадане може бути реалізовано шляхом інших політичних прав людини і громадянина: права на об'єднання, свободу союзів та асоціацій та право петиції. Тобто, можна говорити, що спосіб реалізації цього права має «політичне підґрунтя». Крім того, необхідно брати до уваги, що незважаючи на переважно соціально-економічний характер предмету страйку (на що він спрямо-

ваний), сам його вияв має політичний характер, оскільки він спрямований на вирішення питань соціальної та економічної політики. В такому випадку можна говорити про подвійну правову природу страйку як явища і як права на його реалізацію.

Слід зазначити, що законодавство України не дає однозначної відповіді щодо недопустимості чи незаконності політичних страйків. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» прямо забороняє проведення страйку за умов, якщо припинення працівниками роботи створює загрозу життю і здоров'ю людей, довкіллю або перешкоджає запобіганню стихійному лиху, аваріям, катастрофам, епідеміям та епізоотіям чи ліквідації їх наслідків. Згаданий Закон визначає і підстави визнання страйків незаконними. Це страйки: а) оголошені з вимогами про зміну конституційного ладу, державних кордонів та адміністративно-територіального устрою України, а також з вимогами, що порушують права людини; б) оголошені за відсутності колективного трудового спору і без додержання найманими працівниками, профспілкою, об'єднанням профспілок чи уповноваженими ними органами процедур пов'язаних з оформленням вимог страйкуючих, повідомлення власника про відповідні вимоги і надання йому строку для розгляду вимог, попереднього вирішення питань трудовим арбітражем, остаточного прийняття рішення про оголошення страйку організацією працівників і оформлення його протоколом та письмового повідомлення про страйк власника, уповноваженого ним органу не пізніше як за 7 днів, а на безперервно діючому виробництві за 15 днів; в) розпочаті з порушенням найманими працівниками, профспілкою, об'єднанням профспілок чи уповноваженими ними органами вимог щодо визначення керівництва органу (особи), керуючої страйком. Незаконним також є проведення страйку працівниками (крім технічного та обслуговуючого персоналу) органів прокуратури, суду, Збройних Сил України, органів державної влади, безпеки та правопорядку та у випадках прямої заборони страйків Верховною Радою України або Президентом України в умовах надзвичайного стану, а також під час здійснення примирних процедур.

Отже, якщо безпосередньою підставою страйку є колективний трудовий спір і організаторами додержано визначених законом процедурних вимог та за відсутності прямої заборони Верховною Радою України або Президентом України політичний по своїй суті страйк не може вважатися незаконним.

Заслуговує на увагу дослідників і питання щодо законності страйку солідарності. З цього питання МОП попереджала, що враховуючи інтенсифікацію страйкового руху через тенденцію до концентрації підприємств і глобалізацію економіки абсолютна заборона на проведення страйків солідарності може призвести до зловживань. Згідно з чинним законодавством України, якщо підставою страйку солідарності, як і основного страйку є трудовий спір, додержано процедурних вимог закону щодо оформлення ініціативи страйку та відсутня пряма заборона з боку Верховної Ради України або Президента України страйк солідарності також має вважатися законним. Проте, тривалість часових меж процедурних вимог, значно ускладнює,

якщо не сказати унеможлиблює, страйк солідарності. Отже законність страйків за чинним законодавством України визначається не тільки (навіть не стільки) їх метою, скільки обставинами за яких вони ініціюються, проводяться та дотриманням сторонами відповідних процедур.

В умовах загострення економічної кризи і значного зниження життєвого рівня людей в багатьох країнах світу, зазначені питання будуть актуальними, що зумовлює необхідність їх більш глибокого дослідження.

Список використаних джерел:

1. *Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)»* // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 34. – Ст. 227.

2. *Еременко Е.В.* Конституционное право на засадовку и механизм его реализации в Российской Федерации: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. / Е.В. Еременко. – М., 2006.

Л.С. НЕЦЬКА,

кандидат юридичних наук

(Національна академія прокуратури України)

О.М. БОРЖЕМСЬКА,

здобувач (НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України)

ДОГОВІР ПРО СТВОРЕННЯ ВИКОНАННЯ МАЛОЛІТНІМИ ТА НЕПОВНОЛІТНІМИ ОСОБАМИ: ТРУДОВИЙ ЧИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ?

Питання правового регулювання участі дітей у створенні виконання набуло актуальності у зв'язку із появою нових і сприятливих можливостей для створення цього об'єкта суміжних прав та зростанням значення виконань у сучасний період і можливості їх розповсюдження. Здавалося б, законодавча база достатня, а норми «лояльні» – і це хороше

підґрунтя для творчої праці. Та практика виявляє прогалини законодавства, свідчить про необхідність застосування договірному порядку врегулювання відносин інтелектуальної власності, якщо творцями виступають діти.

Договорам у сфері інтелектуальної власності приділялась увага науковцями-цивіліс-